

Çanakkale Zaferi: Dini Duygu Düşünce ve Şuur

Hasan ARSLAN*

Öz-Bazı tarihi olayların iyice anlaşılabilmesi, o olayların çok yönlü incelenmesini gerektirmektedir. Din insanın tüm davranışlarını etkileme gücüne sahiptir. Yüz binlerin gazi ve şehit olduğu Çanakkale’de dinin, şehitlik, gazilik, vatan sevgisi gibi etki boyutuyla kendini gösterdiğini düşünmek mümkündür. Çanakkale savaşı, insan unsurunun teknolojik gücün üzerinde olduğunu göstermiştir. Çanakkale’de Mehmetçik düşmanın sadece modern silahlarına karşı değil gelişmiş propaganda yöntemlerine karşı da bir zafer kazanmıştır. Mehmetçiğin kazandığı zaferde inancı, vatan sevgisi, dini duygu, düşünce, şuur ve moral motivasyonu incelenmesi gereken insani boyutu oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale Zaferi, Vatan Sevgisi, Dinî Duygu, Dinî Düşünce, Dinî Şuur

Abstract-Çanakkale Victory: Religious Feelings, Thoughts And Consciousness -Some of thoroughly understanding of historical events, it is necessary to investigate multi-faceted events. Religion has the power to influence the behavior of human beings in every aspect of all. Religion is a martyr in Gallipoli veterans and hundreds of thousands, of martyrdom, veteran, showed himself to think of patriotism as the size of effect is possible. Çanakkale war, showed that the human element of technological power. Not only against the modern weapons of the enemy soldier in Gallipoli against enhanced recruitment methods have gained a victory. Mehmetçik belief in the victory, patriotism, religious feeling, thought, consciousness and the human dimension of moral motivation is to be examined.

Keywords: Çanakkale Victory, Patriotism, Religious Feelings, Religious Consideration, Religious Consciousness

Giriş

Çanakkale savaşı dünya tarihinin önemli dönüm noktalarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu savaşın sebepleri, muharebeler esnasında yaşananlar ve halâ devam eden sonuçları bakımından çok yönlü incelenmesi gereken bir savaş olduğu söylenebilir. Çanakkale savaşları siyasî, tarihî ve aske-

* Yrd. Doç. Dr. İnönü Ü. İlahiyat Fak. Din Psikolojisi Anabilim Dalı Öğ. Üyesi. E.posta: hasan.arslan@inonu.edu.tr

rî açılardan irdelenebileceği gibi psikoloji ve din açısından da değerlendirilmesi gereken büyük bir olay olarak önemini korumaktadır.

Savaşlarda çok çeşitli silah ve her türlü propaganda yöntemleri kullanılır. Savaş araç ve gereçlerini oluşturan silahların gücü ise devletlerin bilgi, beceri, sanayi, teknoloji, ekonomi vb. konularındaki üstünlükleri ile doğru orantılı olduğu genel bir kanaattir. Ancak savaşların önemli unsuru silah üstünlüğü olmakla beraber belirleyici unsuru değildir. Nitekim Çanakkale savaşı insan unsurunun teknolojik gücün üzerinde olduğunu göstermiştir. Çünkü gerekli stratejiyi belirleyebilmek, muharebe taktiklerini uygulayabilmek, risk almak, hayatını ortaya koyup feda etmeyi göze alabilmek insana mahsus özelliklerdendir. İnsana ait olan bu özelliklerin hiç birisi, çok gelişmiş dahi olsa, savaş araç ve gereçlerinde yoktur. Fukuyama, insanın bilgi ve tecrübesine dayanan *beşeri* özellikleri ile her türlü maddi gücün üzerinde olduğunu belirtir (Fukuyama, 1998: 37). Çanakkale savaşı o dönem için en gelişmiş silah araç ve gereçlerinin kullanıldığı, ancak insan faktörü (human factors)' nün (Budak, 2000: 399) galip geldiği bir savaştır diye değerlendirilebilir.

Daha düne kadar bir devlet geleneği bile olmayan birtakım küçük Balkan devletlerine yenilen Osmanlı, çok kısa sayılabilecek bir süre sonra, nasıl oluyor da zamanın en büyük devletlerinin ordularını Çanakkale'de mağlup edebiliyordu? Sorunun cevabı, şüphesiz olayın çok yönlü ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Makalede ise bu sorunun cevabı dini duygu, düşünce ve şuur bağlamında insan faktörü ve insanın sosyal-psikolojik yönü göz önünde bulundurularak ele alınacaktır. Lebon (1974), toplumun harekete geçme kabiliyet, yetenek, hiddet ve mizacında daima milletin esas seciyesinin büyük rolü (: 44) olduğu üzerinde durur.

Makalenin amacı, Çanakkale savaşı yıllarında Türk Milleti ve ordusunun dini duygu, düşünce, şuur ve motivasyonu konusunda bir değerlendirme yapmaya çalışmak olacaktır. Bu çalışmanın amacı kesinlikle salt bir tarih aktarımı değildir. Ancak makalede konu bütünlüğü göz önünde bulundurulduğundan, psikolojik boyut, olaylar mümkün olduğunca tarihi süreç içerisinde aktarılmaya çalışılırken değerlendirilecektir.

Savaş Öncesi Durum

Osmanlı'nın Balkanlar'daki düştüğü durum (Özakman, 2008: 21), bazı devletlerin (İngiliz, Fransız, Rus, Yunan, İtalyan...) iştahını kabartır. Onlara göre ne pahasına olursa olsun, Osmanlı'nın Payitahtı olan İstanbul işgal edilip, tekrar Konstantinopolis kurulmalıdır.

Son yüz-yüz elli yıldır sürekli gerileyen ve toprak kaybeden Osmanlı Devleti en son olarak da Balkanlarda ağır bir yenilgiye uğramıştı. Bu durum ahalinin moralini çok olumsuz etkilemiş, derin bir teessüre yol açmıştı. Daha düne kadar Osmanlı'dan yardım isteyen devletler, şimdi gerçek emellerini gerçekleştirebilmek için Osmanlı topraklarını paylaşmayı planlıyorlardı. Balkan yenilgisi ile önemli bir hezimete uğrayan Osmanlı'nın içinde bulunduğu durum, onlar için büyük bir fırsat gibi görünüyordu. Nitekim onlar, fırsatçı (oportunist) bir yaklaşımla hemen bu durumdan yararlanmaya koyuldular (Selçuk, 2005: 37)

İnsan biyolojik, psikolojik ve toplumsal yapısıyla şiddete meyilli bir varlıktır. Bir başka deyişle ister içgüdüsel, isterse toplumsal etkenlerle olsun insanda güç tutkusu vardır. İnsanoğlu bu özellikleriyle bir savaş (çatışma) kültürü oluşturmuştur (Sinanoğlu, 2009: 33). Osmanlı toprakları üzerinde gözü olan devletlerden: Rusya; İstanbul ve Çanakkale Boğazlarını ele geçirip sıcak denizlere inmek. İngiltere; Petrol kaynaklarının bulunduğu Kerkük ve Musul'u işgal etmek, Süveyş kanalı ile Hindistan yolunun güvenliği için Filistin'i ele geçirmek. Fransa; Lübnan, Suriye ve Klıkya'nın kontrolünü ele almak. İtalyanlar; Antalya ve civarına sahip olmak. Yunanistan; Başta İzmir olmak üzere Ege bölgesini işgal etmek. Ancak hepsinin ortak amacı ise Boğazlara ve İstanbul'a sahip olmak.

Zira İstanbul ve Çanakkale boğazları, sadece Akdeniz'i Karadeniz'e, Avrupa'yı Asya'ya bağlayan su geçitlerinden ibaret değildir. Her iki boğaz, Akdeniz'in öteki önemli su geçitlerinden Cebelitarık ve Süveyş kanalı ile de Atlas ve Hint Okyanus'larını, büyük kıta kara parçalarını birbirlerine bağlayan jeopolitik konumuyla, dünya siyaset ve ekonomisi üzerinde her zaman etkili olmuştur.

Çanakkale'de yeni bir cephe açma fikrinin en ateşli savunucusu olan İngiltere'nin denizcilikten sorumlu bakanı W.Churchill: "Osmanlı devleti güçsüzdür. İstanbul son yıllarda siyasal ayaklanmalara sahne olmuştur. Hükümet denetimi elinde tutuyor olsa da donanmamızın Sarayburnu'nda görünmesi her şey değiştirecektir. Osmanlı'nın sadece iki cephane fabrikası vardır. Her ikisi de kıyıdadır. Denizden yapılacak atışlarla fabrikalar, Harbiye Nezareti ve Galata Köprüsü vurulabilir. İstanbul, Osmanlı Devleti'nin tüm iktisadî, siyasi ve askeri faaliyetlerinin merkezidir. İstanbul'un düşüşü bir anlamda Osmanlı Devleti'nin yıkılışı demektir" diyordu (Selçuk: 33). Egoizmin hizmetinde kullanılacak ve insanlara büyük zararlar verebilecek önyargılar çok çeşitli olabilmektedir. Bazı önyargı çeşitleri dini riyakârlığı ve taassubu maskeleyebilmektedir. Önyargıların hepsi hariçten gelen ırkçı, kör nefret ve ulu-

sal saldırganlığı amaçlayan paranoid anlayışlara dönüşebilmektedir (Lindom, 1997: 101; akt. Gürses, 2001: 68). W.Chuchill’de bu tür önyarguların bulunduğu anlaşılmaktadır.

Bazı devletlerin Çanakkale’yi geçmek için hazırlıklara başlamaları Osmanlı Devleti tarafından dikkatle takip ediliyordu. Osmanlı, İtilaf Devletlerinin Çanakkale’ye saldırı hazırlıklarından Avrupa’da bulunan elçileri vasıtasıyla haber almaktaydı. Bu haber ve bilgilerin bazıları şöyledir: Roma sefiri Nabi Bey, 12 Aralık 1914 tarihli telgrafında “İngilizler ve Fransızlar Akdeniz’de 19 dretnot, 14 zırhlı kravözör, 64 torpil gemisi ve arayıcısı, 14 denizaltıdan müteşekkil bir filo hazırlamışlardır. Bu filo, her an Çanakkale’ye saldırabilir” diye haber veriyordu (Selçuk, 2005: 32). Atina Sefareti, 6 Ocak 1915 tarihli telgrafında “İtilaf devletleri donanmasının mühim bir kuvvetinin Çanakkale Boğazı civarında bulunduğunu ve bugünlerde hücum edeceğini Atina gazeteleri defalarca yazmış olup düşman donanmasının böyle bir harekâtı kuvvetle muhtemeldir” diyordu. Başka sefaretlerden gelen bilgi ve haberler de benzer yönde idi (Özakman, 2008: 44).

Osmanlı Devleti’nin Başkumandanlık Vekâleti Osmanlı Devleti aleyhine cereyan eden gidişat karşısında Çanakkale Boğazındaki emniyet ve güvenlik tedbirlerini artırdı. Boğazın girişi mayınlandı, Boğazdaki topçu bataryaları, donanmanın eski gemilerinden sökülen toplarla takviye edildi (Özakman, 2008: 79). Çanakkale’de muhtemel bir deniz harekâtına karşı Osmanlı Ordusu tarafından güvenlik için, savunma hattı kuruldu. Yeni oluşturulan Müstahkem Mevki Ordu Kumandanlığına ise, daha sonra Çobanlı soyadını alan Malatyalı Cevat Paşa getirildi.

“Şuur (bilinç) içinde bulunduğumuz anda bizi etkileyen uyarıların, düşüncelerimizin, duygularımızın ve yaptıklarımızın farkında olmamız demektir (Peker, 2008: 137). Bir birey için şuur (conscious), nasıl o bireyin yaşadığının farkında olması (Budak, 2000: 132) ise bir millet için de şuur içinde bulunduğu tehlikeli durumun farkında olmasıdır. Osmanlı devleti de I. Cihan Harbi başlarken, Çanakkale’den girecek düşmanın İstanbul’u işgal etme planlarının farkındadır (Selçuk, 2005: 33). Sürekli değişen koşullara uyum sağlayabilmek ve yaşama etkin bir şekilde katılabilmek, belirli bir esnekliği ve farkındalığı gerektirmektedir (Geçtan, 1998: 71). Sözüün özü Osmanlı Devleti kendi toprak bütünlüğüne yönelik art niyetli emellerin farkındadır ve bunun için ‘seferberlik ve silahlı tarafsızlık’ ilanı yapar (Özakman, 2008: 40, 62; Ulurasba, 2008: 16-17).

Savaşın Başlaması

Osmanlı, seferberlik ve silahlı tarafsızlık ilanı yaptığı zaman halk ve yöneticiler karışık duygular yaşamaktadır. Ancak olan-biten tüm bu sıkıntılara rağmen Osmanlı Devleti, dünyanın büyük devletleri arasındadır. Mehmet Akif ve Sait Halim Paşa gibi bazı gerçek aydın ve devlet adamları yabancıların Osmanlı Devleti için söyledikleri “hasta adam” benzetmesinin kabul edilmemesini savunurlar. Çünkü bu isnadı kabul etmek milletin psikolojik açıdan tamamen ‘kazanılmış çaresizlik’ içine düşmesi demektir. Ancak o tarihlerde bazı aydınların, devlet adamlarının ve halkın, Osmanlı devletini ‘zayıf, güçsüz ve hasta adam’ olarak görmeleri, buna karşılık dünyanın bazı devletlerini de ‘düvel-i muazzama (büyük devletler)’ olarak tanımlamaları, kendilerinin bir aşağılık duygusu ve kazanılmış çaresizlik içinde olduğunu göstermektedir.

İngilizler ve Fransızlar, yanlarına aldıkları sömürge askerleri ile birlikte, donanmalarını Çanakkale boğazına doğru yola çıkarmışlardı. Üstlerine; “Havalar güzel giderse kısa zamanda Çanakkale’yi geçer, İstanbul’a varırız!” diye rapor veriyorlardı (Kıvırcık, 2008: 123). Düşman filosunun ilk hücumu 19 Şubat 1915 tarihinde Çanakkale Boğazı’nın gerisindeki Türk tabyalarını uzaktan topçu ateşine tutmak suretiyle gerçekleşti.

Tarihsel bir olgu olan savaş (çatışma), ekonomik, siyasal, dinsel vb. pek çok sebeplerle ortaya çıkmaktadır (Sinanoğlu, 2009: 30). Nitekim Çanakkale de artık savaş ve sıcak çatışma başlamıştır. İngiliz donanması, Çanakkale boğazına girmesiyle birlikte, karada tabyalara mevzilenmiş olan Mehmetçiğin siperlerini şiddetli bir şekilde bombardımana başladı. Düşman topçusu Mehmetçiğin başını siperlerden çıkarmasına fırsat vermiyordu.

Düşman zırhlılarından atılan top mermileri, tabyaların önüne, yanına, içine isabet ettikçe, düştüğü yerden fırlayan taşlar ve topraklar da Mehmetçiğin üzerine sağanak-sağanak yağıyordu. Siperdeki askerlerin başına, adeta gökyüzünden taş, demir, toprak boşalıyor, şarapnel parçaları, Mehmetçiğin başını, kolunu, gözünü, kulağını, ayağını parçalıyordu.

İlk planlarını uygulamaya koyan düşman zırhlıları, devamlı olarak karayı bombalarla dövüyorlardı. Ancak, Mehmetçiğin elindeki topların menzilleri, Çanakkale boğazında yüzen düşman zırhlılarına yetişemiyordu. Nitekim savunmadaki Türk askerleri bir-kaç top atışı yaptılarsa da atıkları top mermileri hep denize düşmüştü.

Yapılan bu ilk hücumdan hemen sonra, İngiliz-Fransız filosu daha fazla savaş gemisiyle Çanakkale Boğazı’nın önüne gelerek tekrar saldırıya geçti.

Ertuğrul ve Orhaniye Tabyaları tahrip edildi. Türk tarafının karşılık vermesiyle geri çekilen filo, 25 Şubata kadar kötü hava şartlarından dolayı başka bir harekâta girişemedi. 26-27 Şubat 1915 günleri Boğaz'a girmeye çalışan bazı savaş gemilerini merkez tabyaları top ateşine tuttular. Düşman donanması saldırılarını Mart ayı başlarında tekrarladılarsa da bir sonuç alamadılar.

Ancak düşman kuvvetleri Çanakkale boğazını zorlayarak geçebileceklerine inanıyorlardı. Ama Türk askerinden kararlı ve dirençli bir karşılık görmeleri bu işin o kadar da kolay olmayacağını göstermişti. Çünkü Mehmetçik için Allah'ın, *يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوِيَهُمْ جَهَنَّمُ وَبئس المصير* (et-TAHRÎM: 9) *Ey Peygamber! Kâfirlere ve münafiklara karşı cihad et, onlara karşı sert davran. Onların varacağı yer cehennemdir. O gidilecek yer ne de kötüdür!* Ayeti ve daha sonra vereceğimiz benzer ayet ve hadislerin bilinç veya bilinçaltı düzeyinde motivasyonel işlev gördüğü söylenebilir. 18 Mart 1915'e kadar geçen bir aylık sürede Rumeli yakasındaki Seddülbahir ve Ertuğrul tabyaları ile Anadolu yakasındaki Kumkale ve Orhaniye tabyaları düşmanlar tarafından tahrip edildi ise de aslında önemli bir başarı elde edememişlerdi. Ama onlar her şeye rağmen boğazın giriş kapılarını araladıklarını düşünüyorlardı. Yaptıkları plana göre 18 Mart sabahı üç deniz tümeninden oluşan düşman filosu boğazda belirir. Filonun en güçlü gemilerinden oluşan 1. Tümen bizzat Amiral de Robeck'in kumandasında ilerler.

18 Mart 1915 günü, Türk tayyareciler erken saatlerde yaptıkları keşif uçuşu sonucunda: "Bozcaada önünde, 40 düşman gemisi sayıldı. Bunlardan; 19'u ağır, 3'ü hafif olmak üzere 22'si kruvazör, diğerleri; şilep, destek gemisi ve uçak gemisidir. Sayıları tam olarak belirlenemeyen denizaltılar görülmüştür. 6 adet zırhlı İngiliz gemisi, muharebe düzeninde boğaza doğru ilerlemekte ve Fransız gemileri de demir almaktadır" diye rapor verirler. Çanakkale'de Türk tayyarecileri önemli görevler gerçekleştirirler. Bu tayyareciler arasında Darendeli Yüzbaşı Kemal de görev yapmış ve daha sonra şehit olmuştur.

Yüzbaşı Hakkı komutasındaki Nusret mayın gemisinin Çanakkale Boğazı'ndaki Karanlık Limanın güney kısmına mayın dökmesinden bir gün sonra 18 Mart 1915'de Amiral de Robeck Çanakkale'ye esas saldırıyı başlattı. 18 Mart sabahı Fransızlar Anadolu Yakası'nı, İngilizler Rumeli Yakası'nı dövmeye devamla, boğazdan geçmek için hareket etmişlerdir (Özakman, 2008: 142). Bu sırada Ocean (okyanus) zırhlısından atılan büyük bir top mermisi, Seyit onbaşının da içinde bulunduğu siperin tam önüne isabet eder. Etraf müthiş bir hal alır. Gök adeta yere iner. Şarapnel parçaları, taş-toprak, ölenler, yaralananlar, toprak altında kalanlar... Sanki ortalık cehenneme dönmüştür.

Son nefesini vermek üzere olan Mehmetçikler kelime-i şahadet getiriyorlar son dualarını yaparak şehitlik mertebesine ulaşıyorlardı.

Seyit Onbaşı siperde üzerine yağın toprağın altından zorlukla kalkar. O, biraz vakit geçip kendine gelince durumun vahametini hemen kavrar. Arkadaşlarının bir kısmı şehit, bir kısmı yaralı, üstelik büyük topun vinci de bombardımandan zarar görmüş ve çalışmamaktadır. Rumeli Mecidiyesi tabyası uğradığı bu ağır bombardıman yüzünden 14 şehit, 24 yaralı vermiş, Seyit Onbaşı'dan başka sağlam hiç kimse kalmamıştı. Ancak düşman gemisi Ocean tam hedefteydi.

Tam bir şuur sadece bireyin yaşadığının farkında olması değil, onun aynı zamanda bu farkındalığın gerektirdiği davranışa yönelimini de içermektedir (Solso ve Maclin, 2007: 9). Seyit Onbaşı cephenin ve ülkenin içinde bulunduğu tehlikeyi bilmektedir ve o anda boğazı geçecek düşman gemilerinin İstanbul'u işgal edeceğinin farkındadır. İşte o da böyle faal bir şuur ve imanla 275 kiloluk top mermisinin yanına gitti "Ya Allah" diyerek koca mermiyi sırtına vurdu. Topun namlusuna mermiyi sürebilmek için basamakları çıkmaya çalışırken kemiklerinin çatır-çatır çattırdığını hissetti. Seyit Onbaşı sanki imkânsız başarmıştı. O, Ocean'a nişan aldı ve topu ateşledi (Özakman, 2008: 171). Fromm'a göre, İnsanın hayattaki başlıca görevi, sahip olduğu potansiyeli ve gücü en üst düzeyde ortaya koymaktır (Aytan, 2006: 74). İşte Seyit onbaşı bu görevi hakkıyla yerine getirmiş ve koca bir savaşın zafere dönüşmesini sağlamıştır.

İngiliz'lerin "bu gemiyi Tanrı bile batıramaz!" dedikleri Ocean zırhlısı, ihtişamıyla sağındaki ve solundaki top namlularından çıkan ve cehennem alevlerini andıran top mermileri ata-ata ilerliyordu ki, Koca seyit'in attığı top mermisi hedefini bulmuştu. Mermi gemiye büyük bir hasar açtığı için koca gemi kendi etrafında dönmeye ve yavaş-yavaş batmaya başlamıştı.

Ocean'ın yanında bulunan İngiliz ve Fransız zırhlıları, batmakta olan Ocean'ın girdabına kapılıp batmamak için süratle kaçıyorlardı. Onlar da (şu anda Tarsus'ta sergilenmekte olan) Nusret mayın gemisinin bir gün önce döşemiş olduğu mayınlara çarpıp, Çanakkale boğazının derin sularına gömüldüler. Seyit onbaşı Allah'a şükrediyordu. Çünkü attığı mermi hedefini bulmuş Ocean'ı vurmuştu.

Ocean'ın yediği bu top mermisiyle Çanakkale'nin derin sularına gömülmesi, yapılan deniz savaşlarının kaderini değiştirecekti. Birleşik filonun Bouvet, Ocean, Irresistible başta olmak üzere yedi gemisi batmış; Gaulois, İnflexible gibi gemiler de iş göremeyecek hale gelmişlerdir. Kendilerini kur-

tarabilen düşman zırhlıları geldikleri gibi kaçıyorlardı. Yedi saat süren düşman bombardımanına Türk askeri metanetle karşı koymuştur. Türk topçusunun ve denize döşenen mayınların etkisiyle, gücünün önemli bir kısmını kaybeden İtilaf devletleri büyük bir bozgun, yıkım ve üzüntüyle geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Mehmetçik 18 Mart 1915'de bir destan yazmış ve zafer Türk Askerinin olmuştu.

Müstahkem mevki kumandanı Cevat Paşa (Malatyalı) 18 Mart kahramanı ilan edilmiştir. Cenab-ı Allah Türk Milletine zaferi ihsan ettiği düşüncesi ve sevinciyle bütün cephelerde şükür namazları kılındı. Dünyanın diğer ülkelerindeki Müslümanlar da Türk Ordusunun Çanakkale'de kazandığı bu zafere çok sevindi (Şahinler, 2008: 102-108). 18 Mart Çanakkale deniz savaşının galibi Türk Ordusu ve Milleti olmuştur. Güneş Batmayan İmparatorluk, dünyanın en büyük gücü İngiliz ve Fransızlar ağır bir deniz yenilgisine uğratılmışlardır. Türk Milleti deniz zaferiyle kendine güven kazanmış ve moral bulmuştu. Bu güven, gerçek bir zafer parolası olarak zihinlere şöyle kazınmıştır "Çanakkale geçilmez!" (Özakman, 2008: 181).

"İnsanın hayattaki başlıca görevi, sahip olduğu potansiyeli ve güçleri en üst düzeyde geliştirmektir... From'a göre bu tür bir amacı gerçekleştirmek, aynı zamanda insan için ahlaki bir görevdir" (Ayten, 2006: 74). Çanakkale deniz zaferi, erinden komutanına kadar tüm ordunun sahip olduğu potansiyeli en üst düzeyde ortaya koyması sonucunda kazanılmıştı.

Çanakkale deniz zaferi, Türk milletini çok sevindirmişti, O günlerde Mehmet Akif, duygularını aşağıdaki mısralarda dile getirir. Şair yazdığı mısralarda orduya ve millete moral ve cesaret vermeye çalışır. O birçok şiirinde olduğu gibi din, vatan, millet, şeref, namus, birlik, beraberlik, hürriyet, şehitlik vb. kavramlara vurgu yapar. Mehmet Akif kendi içini yakıp-kavuran duygu ateşini herkese ulaştırmaya çalışır. O, askeri ve milleti motive edip harekete geçirecek duygu, düşünce ve şuuru coşkulu bir şekilde uyandırmaya çalışır:

Korkma! Cehennem olsa gelen, göğsümüzde söndürürüz;

Bu yol ki hak yoludur, dönme bilmeyiz, yürürüz!

Düşer mi tek taşı, sandın, harim-i namusun?

Meğerki harbe giren son nefer şehit olsun.

Şu karşımızdaki mahşer kudursa, çıldırsa;

Denizler ordu, bulutlar donanma yağdırsa;

Bu altımızdaki yerden bütün yanardağlar,
 Taşıp da kaplasa afaki bir kızıl sarsar*
 Değil mi cephemizin sînesinde iman bir;
 Sevinme bir, acı bir, gaye aynı, vicdan bir;
 Değil mi sinede birdir vuran yürek, Yılmaz!
 Cihan yıkılsa, emin ol, bu cephe sarsılmaz!

Kara Muharebelerinin Başlaması

Ancak deniz zaferinden sonra, düşmanların saldırılarını karadan da yapacakları biliniyordu. Çünkü İtilaf devletlerinin 18 Mart hezimetini, onlara kara desteği olmadan Çanakkale Boğazı'nın geçilemeyeceğini göstermiştir. En kısa zamanda kara savaşları için hazırlıklar başlar (Selçuk, 2005: 37).

O günlerin birinde İstanbul Erkek Lisesi dersteydi. Sınıfın kapısı tıklatıldıktan sonra açıldı ve içeriye müdür muavini ile kalpaklı bir binbaşı girdi. Binbaşı sert bir asker selamı çaktı ve tok bir sesle: "Muallim Bey! Memleket evlad-ı vatandan hizmet bekler" dedikten sonra sınıfa döndü. Arka sıralarda oturan uzun boylu öğrencilere, "sen gel, sen gel, sen gel... sen de gel!" diye öğrencileri toplamaya başladı... Önde oturanlar, kendilerinin de askere alınmaları için, oturdukları sırada dik durmaya ya da ayaklarının ucuna basarak uzun boylu görünmeye çalışıyorlardı. Binbaşı bu öğrencilerin sırtlarını takdir ve hüznün duygularıyla sıvazlayarak yürüdü. O, topladığı öğrencileri alıp, geride kalanlara sert bir asker selamı vererek sınıftan çıktı.

Öğrencileri Selimiye Kışlası'na götürmüşlerdi. Gidenlerin arkadaşlarına gönderdikleri mektuplardan, orada makineli tüfek eğitimi aldıklarını, üç aylık eğitim süresi bitince Çanakkale'ye gidecekleri öğrenildi. Üç ay sonra ise kendilerinden bir daha hiç haber alınmadı... Gidenlerin hiçbiri geri gelmedi..." (Ulurasba, 2008: 41). Şüphesiz dinî inancın temelini Allah inancı oluşturur, dini inancın başlangıç noktası 'kabul ve tasdik'tir. Bunu 'itaat ve uyum' takip eder. Kısaca inanılan, kabul edilen esaslara, Allah'ın emirlerine 'uyulur' ve bunların gerekleri yerine getirilir (Peker, 2008: 74-75; Kayıklık, 2006: 136; Hökelekli, 2005: 74; Fırat, 1976: 19; Glock, 1962: 259, 261; Glock ve Stark, 1965: 20, akt. Yaparel, 1987: 38). İman çok dinamik ve duygu boyutu yüksek bir süreçtir. Nitekim vatanın savunulması için cepheye koşan ve kendilerinden bir daha haber alınmayan bu kahraman öğrencilerin durumu Allah'a olan imanlarından kaynaklanıyordu.

* Sansar, burada şiddetli ve gürültülü rüzgâr anlamındadır.

Arıburnu'na düşman çıkarmasının olduğu 25 Nisan sabahı, Mustafa Kemal komutanı olduğu 5. Ordu'nun ihtiyatı 19. Tümeni ile Bigalı köyü civarında idi. Mustafa Kemal'in komuta ettiği 19. Tümen, ordunun ihtiyatı olmasına rağmen bir taburunu ilerde ne olup bittiğini öğrenmek amacıyla Anafartalar Hattı kıyılarına sürmüştü. Mustafa Kemal'in kendisi de olanları izlemek için maiyeti ile birlikte Conkbayırı'na hareket eder. Çarpışmaların önemli bir safhasını kendi anlattıklarından dinleyelim: "Conkbayırı'nun güneyindeki 261 rakımlı tepeden sahilin tarassut (gözetleme) edilmesi için görevli bir müfrezze'nin Conkbayırı'na doğru kaçmakta olduğunu gördüm; 'Niçin kaçuyorsunuz', dedim. 'Efendim düşman' dediler. - Nerede? 'İşte diye 261 rakımlı tepeyi gösterdiler...'. Kaçan müfrezedeki askerlere: 'Düşmandan kaçılmaz dedim'. 'Cephanemiz kalmadı' dediler. Cephanemiz yoksa süngünüz var dedim. Aynı zamanda Conkbayırı'na doğru ilerlemekte olan piyade alayı ile cebel bataryasının derhal bulunduğumuz yere gelmesi için emir subayımı görevlendirdim. Bağırarak müfrezedeki askerlere süngü taktırdım ve yere yatmalarını emrettim. Türk askerlerinin yere yattığını gören düşman askerleri de yere yatılar, işte kazandığımız an o andı" (Kocabaş, 2009: 115). Anlatılan olayda müfrezenin durumu geçici gerileme (regresyon) şeklinde değerlendirilebilir (Baymur, 1994: 97). Komutanın (Mustafa Kemal) emrini yerine getirmesi ise psikolojik açıdan bir 'itaat' eylemidir. Çünkü itaat eylemi akılcı otoriteye boyun eğmeyi gerektirir (Gürses, 2001: 92).

Türk askerini, öteden beri savaşlarda coşturan, "Allah yolunda savaşmak ve cihat ruhu" idi. Gazi ve şehitlik rütbeleri, her Türk için ulaşılması gereken en büyük rütbedir. Çünkü şehitlik rütbesinin mükâfatının cennet olduğuna inanılmaktadır. Bu sebepten Türk askeri için harpte canını, kanını, hayatını feda etmek büyük bir mükâfattır. Analar, evlatlarını savaşa gönderirken "şehit anası olmak" sevinci ile gönderirlerdi. Hiçbir millette olmayan bu manevi kuvvet Türklerde vardır. Bunun tezahürleri Çanakkale Savaşı'nda da görülmüş, zaferi kazandıran asıl ruh bu olmuştur. Çünkü Allah (es-SAFF: 11) "Allah'a ve Resûlüne inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edersiniz. Eğer bilerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır", (et-TAHRÎM: 9)

يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَا لَهُمْ جَهَنَّمَ وَاَنْتَ الْمَصِيرُ ﴿٩﴾

"Ey Peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı cihad et, onlara karşı sert davran. Onların varacağı yer cehennemdir. O gidilecek yer ne de kötüdür!, İslam peygamberi ise "Cihad a çağırıldığınız zaman cihad a koşun" (Kütüb-ü Sitte: 6815) diye seslenir.

Lord Byron o günleri şöyle dile getirir “Bir asker için mutluluk denen bir şey varsa, Türklerle omuz-omuza savaşmaktır diyebilirim. Fakir insanlardı; buğday kırığından yapılmış çorba, en önemli yemekleriydi. Sağlıksız su içerlerdi; çamur barınaklarında yatarlardı; fakat en modern silah ve araçlarla donanmış düşmanlarına karşı aslanlar gibi savaşmışlardı. Bu insanların kalplerinde sadece ve sadece ulvi bir vatan sevgisi vardı. Ölüme onlar kadar gülümseyerek giden bir millet ferdi daha görmedim” (Kocabaş, 2009: 141)

Mustafa Kemal, Bombasırtı muharebelerini şöyle anlatıyordu: “birbirini takip eden siperler arasındaki mesafemiz sekiz metre, yani ölüm muhakkak...Birinci siperdekilerin hiçbiri kurtulamayarak şehit oluyorlar. İkinci siperdekiler onların yerine gidiyor. Fakat ne kadar imrenilecek itidal ve tevekkülle biliyor musunuz? Öleni görüyor, üç dakikaya kadar şehit olacağını biliyor, hiç ufak bir tereddüt göstermiyor, sarsılma yok! Okuma bilenler ellerinde Kur'an-ı Kerîm, cennete girmeye hazırlanıyorlar. Bilmeyenler, kelime-i şahadet getirerek yürüyorlar. Bu Türk askerindeki ruh kuvvetini gösteren takdire şayan bir özelliktir. Emin olmalısınız ki, Çanakkale muharebelerini kazandıran, bu yüksek ruhtur” (Kocabaş, 2009: 141-142) “Vücut tamamen fiziki yapıdan ibaret değildir. Maddeden olduğu kadar, ruhtan da meydana gelmiştir..Din duygusu, ruhun diğer faaliyetlerine nispetle, özel bir önem kazanmaktadır” (Carrel, 2001: 58, 59)

İtilaf Devletlerinin 18 Mart 1915 deniz yenilgisinden sonra ağırlıklı olarak kara savaşları devam ediyordu. Ancak Türk Ordusu'na bağlı deniz gücü yeniden harekete geçti ve İngilizlerin Goliaht adındaki zırhlısını 12 Mayıs 1915 13 Mayıs 1915'e bağlayan gece Morto limanında batırdı. Çünkü Türk Askeri, bu limanda demirli Goliaht'tan çok zarar görüyordu. Fromm'a göre “İnsan akıl sahibi bir varlıktır. Akıl ona verilmiş benzersiz bir güçtür” (Ayten, 2006: 74). Türk ordusu da bu gücünü kullandı. Çanakkale Boğaz Komutanlığı, bu geminin batırılması için Muvaenet-i Milliye Muhribi komutanı Binbaşı Ahmet Bey'e emir verdi. Nara limanından hareket eden muhrip, gecenin karanlığından da faydalanıp kıyıyı takip ederek İngiliz zırhlısı Goliaht'a gece saat 1'de 400 m. Yaklaştı. Düşmanın en önemli savaş gemilerinden Goliaht'ı torpilleme görevi başarılmıştı. Goliaht 570 mürettebatı ile batmış, Türk muhribi Muvaenet ise, hiçbir zayıt vermeden geri dönmeyi başarmıştı (Kocabaş, 2009: 109; Özakman, 2008: 371).

Psikolojik açıdan değerlendirildiğinde, şuurla ilgili açıklamalar üç farklı şuur haline işaret etmektedir diyebiliriz. Bunlardan ilki, içinde bulunulan süreçte bireyin uyarıların, düşüncelerin, duyguların farkında olmama halidir. İkincisi, içinde bulunulan süreçte bireyi etkileyen uyarıların, düşüncelerin, duyguların farkında olma halidir. En üst düzey farkındalık ise bu

farkındalığın bireyi gerekli yönde harekete geçirme hali olmasıdır. Bu üçüncü şuur haline aktif (operasyonel) farkındalık diyebiliriz (Jung, 2001: 75; Geçtan,1998: 71). İşte o günlerin mektep talebeleri de vatanın karşı karşıya kaldığı tehlikenin farkındadır. Onlar, vatan savunması için canlarını ortaya koyarak en üst düzey bir şuur örneği veriyorlardı.

Çanakkale savaşının çok şiddetli günleri idi, Galatasaray Lisesi öğrencileri Çanakkale ruhuyla coşmuşlar ve gönüllü yazılmak için askerlik şubesinin önüne koşmuşlardı. Hele onlardan biri vardı ki bir numaralı gönüllü yazılabilmek için, geceden gitmiş ve askerlik şubesinin önünde sabahlamıştı. Galatasaray Lisesi'nin bir numaralı Çanakkale gönüllüsü Celal İbrahim savaşa yedek subay olarak katıldı, ancak bir daha ondan haber alınamadı.

Kahraman mektepliler cepheye gönüllü olarak koştuklarında yaşları 16 ilâ 22 arasındaydı. Özellikle İstanbul Erkek Lisesi, Çapa Erkek Muallim Mektebi, Edirne, Kastamonu, Kayseri, Adana Liseleri'nin öğrencileri ile çeşitli medrese ve mekteplerden gelmişlerdi. Başta tıbbiyeliler olma üzere bir kısmı yurt içi ve yurt dışındaki üniversitelerden koşup gelmişlerdi. Onlar Allah'ın (el-MÂİDE: 35) "Ey iman edenler! Allah'tan korkun. O'na yaklaşılmaya yol arayın ve yolunda cihad edin ki kurtuluşa eresiniz"

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿35﴾.

buyruğunu yerine getirmişlerdi.

İstanbul Erkek Lisesi'nin öğrencileri Çanakkale'den dönemedikleri için, okul 1915'de mezun verememiştir. Galatasaray Lisesi ise 1915'de sadece dört mezun vermiştir. Tıp Fakültesi de 1915 de öğrenimine ara verir ve mezun veremez.

Bu gencecik mektepli Mehmetçikler cephe gerisindeki görevi kabul etmeyip ateş hattını tercih etmişlerdir. Nitekim 19 Mayıs'taki taarruz sırasında, bu gençlerin binlercesi şehit olmuşlardır. Daha sonra Mustafa Kemal "Çanakkale'de biz aynı zamanda bir Dar-ül Fünun kaybettik" demişti. Sözün kısası tarihin en büyük asker kaybının verildiği bu savaşta, cephelere giden askerler kısa zamanda şehit düşüyordu hem de bu askerlerin çoğunluğunu tahsilliler teşkil ediyordu (Kıvrırcık, 2008: 125).

Zaferden neredeyse bir asır geçmesine rağmen bugünün mekteplilerinin de Çanakkale ile ilgili benzer duygulara sahip oldukları söylenebilir. Nitekim Sezen 2009-2010 öğretim yılında toplam 139 üniversite öğrencisi ile Çanakkale savaşının nasıl algılandığı ve yorumlandığını belirlemek üzere bir araştırma yapmıştır. Yapılan bu çalışmada katılımcıların hemen-hemen ta-

mamını oluşturan bugünün mekteplileri açısından da Çanakkale savaşlarının büyük bir önem ifade ettiği anlaşılmaktadır (Sezen, 2010: 186-187).

Günlük dilde ibadet, şekli belirlenmiş ve yapılması gereken belli davranışlar olarak namaz, oruç, hac gibi dar anlamda kullanılmaktadır. Ancak İslâm dininde Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla gerçekleştirilen her davranış ve faaliyet ibadet hükmündedir. İşte iyi niyetle, Allah'ın istediğini düşünerek yapılan bütün davranışlar birer ibadettir ve İslâm'a göre bu davranışlar karşılığında mükâfat görecektir (Peker, 2008: 117; Pazarlı, 1972: 52). Bu bağlamda mektepli-mektepsiz tüm bir millet vatan savunmasına destek veriyor veya bizzat katılarak önemli bir dini görevi yerine getiriyorlardı.

Galatasaray Lisesi'nin, savaş sırasında boşalan yatakhaneleri, hastane olarak kullanılmıştır. 1915'de hazin bir şehitleri anma toplantısı yapılmıştı, Galatasaray Lisesi camiinde kılınan öğle namazının ardından mevlit okunmuş, daha sonra da şehit babaları duygularını ifade etmişlerdi.

Oğlu Çanakkale'de şehit olan tarihçi Ata Bey, sözlerini "Var olsun millet, var olsun vatan, var olsun asker" diye bitirmişti. Daha sonra söz alan Müşir Fuat Paşa, dinleyenleri hüngür-hüngür ağlatmıştı, "Peygamber Efendimiz (S.A.V),...Şehit, mazhar olduğu ikramlar sebebiyle yeryüzüne dönüp on kere şehit olmayı temenni eder" (Kütüb-ü Sitte: 900) buyuruyor. *Ben üç evladımı muharebe meydanlarında, din ve vatan uğrunda şehit verdim. İnsan hayatı hiç mesabesinde. Din, millet, vatan yolunda evlatlarımın nail oldukları şehitlik mertebesine nail olmadığımından dolayı pek teessüf ediyor, evlatlarımın şehitlik mertebesine gıpta ediyorum"* (Vakkasoğlu, 2007: 77-78) diyordu. İlahi bir kuvvetin varlığından kaynaklanan düşünce, tasavvur ve hareketlerin insanda uyandırdığı bir duygu olan din duygusu (The Experiential Dimension), diğer duygulardan daha kapsamlıdır. Din duygusunu korku, sevgi, sempati, hayranlık, şükretme, minnettarlık, bağlılık, güvenme, teslim olma ve sığınma gibi unsurlar oluşturur. Allah sevgisi din duygusunun en önemli unsuru olup korku ve ümit, saygı ve sevgi bir arada bulunur (Peker, 2008: 110-111; Glock, 1962: 266-267; Hökelekli, 2005: 74; James, 1902: 28, 31). Bir milletin en faal unsurlarının çoğunluğunda din ve ahlâk duygularının sönmesi, o milletin düşmesine ve yabancıların esiri olmasına yol açar (Carrel, 2001: 57).

Savaş devam ederken düşman propaganda faaliyetlerini de sürdürüyordu. Onlar, Türk askerinin moralini bozmaya çalışarak savaşıma azmini kırmaya uğraşıyorlardı. "Kitleler daima şuuraltı sınırı üzerinde dolaşarak bütün telkinlere maruz bulunurlar. Akî tesirlerin yardımından mahrum bulunan kitleler, fazla bir safdillik ve her şeye kolay inanırlık gösterir (Lebon, 1974: 46).

5 Haziran 1915'te Şimal Grup Komutanlığına bağlı 57. Alay siperlerine atılan beyannamelerde: "Ey Türk kardeşlerimiz! İngilizlerin aldıkları esirlere kötü muamele ettikleri ve hatta kestikleri hakkında çıkarılan rivayetler asılsız ve yalandır. Esir düştükleri zamanda aç, çıplak, perişan olan Osmanlı askerlerine İngiliz Hükümeti tarafından fevkalade iyi bakılıyor. Bu yalanlara kulak vermeyip esir düşmüş arkadaşlarınızın refahına siz de iştirak ediniz (yani teslim olun diyorlar)".

20 Temmuz 1915 tarihinde şimal (Kuzey) grubu komutanlığı bölgesindeki 24 no'lu sipere atılan bir mektupta da şöyle deniyordu: "Türk efendi! Orada nasıl bir vakit geçiriyorsunuz? Bizim burada geçirdiğimiz güzel vaktin yarısı kadar olsun güzel bir vakit geçirmediğinizi iddia ederim. Bizim tarafa geçip oturmak istediğinizi iddia ederim. Bizimle beraber olan birçok arkadaşınız, sizin için 'onlar da burada bulunmayı isterlerdi' diyorlar".

İngilizler bazı beyannamelerinde muharebe etmekten çok üzülmüş gibi bir tavır takınmakta ve gelişlerinin maksadını, Türkleri çok sevdiklerinden dolayı birtakım saldırılardan kurtarmak olduğunu propaganda etmektedirler.

27 Mayıs 1915'te Yenişehir siperlerine düşman uçaklarından atılan bir beynamede, Türk Askerinin moralini bozmak için Osmanlı Ülkesinin genel durumu ve diğer cephelerdeki gerçek olmayan, asılsız yenilgi, bozgun vs. haberlerle askerinin mukavemetinin kırılması istenmiştir (Avşar, 2004: 71)

Hariciye Nezareti, Siyasi İşler Genel Müdürlüğü'nden (3 Kasım 1916) Başkomutanlık Vekaleti'ne gönderilen bir yazıda, İngilizlerin Kıbrıs'ta bir propoganda okulu açtıkları ve buraya yüzlerce öğrencinin alındığı, bu öğrencilere Müslümanlıkla ilgili bilgilere dayanan bir eğitimin verilmesinden sonra, Osmanlı Hükümeti aleyhinde isyanlar çıkartılmak üzere, Anadolu ve Suriye'ye gönderildikleri bilinmekteydi...Öyle ki ilan edilen "cihad-ı mukaddes'in" yanlışlığını izah eden beyannameler, sanki birer karşı fetva gibidirler, sıkça dinî içerikli söylemlere yer verilir. Propoganda bu söylemlerle dinî bir nitelik kazandı (Avşar, 2004: 73).

Dindar insanın, inandığı şeylerin muhtevası ve dinin kutsal metinlerinin ana esasları hakkında birtakım bilgilere sahip olduğu düşünülür (Hökelekli, 2005: 75). Bütün dinlerde dindar insandan, inancının temel öğretilerini veya kutsal metinleri bilmesi ve onlara güvenmesi beklenir. Bilgi (The Intellectual Dimension) ve inanç boyutları arasında sıkı bir ilişki olmakla beraber inanç, bilginin zorunlu bir sonucu değildir (Glock, 1962: 268, 269; Köktaş, 1993: 54). Birey eğer kendi dini hakkında doğru ve yeterli bir bilgiye

sahip değilse dine dışarıdan sokulan art niyetli düşüncelerin farkında olamaz. Nitekim İngiliz propagandaları da Müslümanların bu zayıf yönleri hesap edilerek yapılıyordu. Batılı düşünürlerden Martin Buber inanmak için bir şeyler bilmek gerekli değildir derken Türk İslam alimi Mâtürîdî ise bilgi ve delile dayanan bir iman ve din anlayışını tesis etmek amacıyla, imanın temeline bilgiyi yerleştirmekte ve onu imandan ayrı, fakat imana sevk eden bir sebep olarak görür (Özcan, 1998: 181).

İngiliz propagandalarında Türk Askerlerine Osmanlı'nın Müttefiklerini karalayıcı, devlet ve hükümet adamlarını kötüleyen, asker ve halkın isyan etmesi için körükleyici yazılar yazılmıştır. Türk Askerlerine Müttefikler ve hükümet için artık savaşmamaları, İtilaf kuvvetlerine teslim olmaları istenmiştir (Avşar, 2004: 89). Bu İngiliz propagandaları sadece cephelerdeki Türk askerlerine yönelik değil, iç basından bazı gazetelerle de, Osmanlı vatandaşlarına yönelik olarak da yapılıyordu (Avşar, 2004: 91).

Günümüze kadar da gelen “peki, Çanakkale’de düşmanı geçirmedik de ne değişti? Çünkü üç yıl sonra Çanakkale’yi geçtiler ve İstanbul’a geldiler” şeklinde zaferin önemini küçümseyen, cahilliğin ve düşman propagandasının izlerini taşıyan sözler söylenmektedir. Esasında çok şey değişti:

Eğer düşman 1915’de Çanakkale’yi geçseydi hiç çıkmazdı. Çünkü paylaşma planı çoktan imzalanmıştı aralarında... “hasta adam” dedikleri Osmanlı'nın zengin mirasını, hiçbir korkuya kapılmaksızın aralarında paylaşacaklardı.

Ancak Çanakkale’de Türk zaferi gösterdi ki bu iş düşündükleri kadar kolay değildir. Hesaba katmadıkları bir iman ve o imanın yılmaz temsilcisi Mehmetçik vardı karşılarında... Kendilerini büyük devlet olarak gören bazı devletler daha sonra yapılan kurtuluş savaşında kendileri değil Yunanlıları öne sürdüler. Çünkü onlar Çanakkale mağlubiyetini hiç unutmadılar ve bir daha Türk askeriyle savaşmayı göze alamadılar.

Türk Ordusunun Çanakkale zaferi ile İngiliz iç politikası alt-üst oldu. Çanakkale’yi kaybeden siyasi otorite silinip gitti. İngiliz kamuoyu ise Çanakkale yenilgisini hiç unutmadı. İngilizler daha sonra Türkiye’ye karşı bir askeri harekâtı göze alamayacaklarını böylece anlamış oldular.

Çanakkale Zaferi, Kurtuluş Savaşının dinamosu, manevi gücü ve moral kaynağı oldu. Eğer Türk milleti 1915’de başarılı olmasaydı, Kurtuluş Savaşı yapacak gücü ve ümidi bulamazdı. Çanakkale Zaferi Balkan bozgununun yılgnlığını ve karamsarlığını ortadan kaldırdı. Türk milletini bir daha kendine getirdi. Çanakkale Zaferinin verdiği heyecan ve moralle, Türk ordusu di-

ğer cephelerde de başarılar kazandı. Birinci Dünya Savaşı sonunda silah bırakıldığında Osmanlı devleti birçok cephede galip durumdaydı. Esas unsur olarak, başkumandanından rütbesiz askerine kadar, Kurtuluş Savaşını başaran kadro Çanakkale Gazileriydi (Sezen, 2010: 181).

Çanakkale Zaferi, bütün İslam dünyasını uyandırdı ve ümitlendirdi. Çanakkale İngiliz ve Fransız sömürgesi olan Müslüman ülkelerde bir iman, ümit ve hürriyet meşalesi yaktı. Demek ki dünyanın sömürgeci güçlerinin hepsi tüm silahları ile toplanıp gelseler bile yenilebiliyordu. Çanakkale bu gerçeği ortaya koydu. Çanakkale Zaferinin sevinci ve heyecanı ile kendine gelen Müslümanlar başta Hindistan olmak üzere, bütün dünyada bağımsızlık mücadelesini başlattılar. Lebon'un da üzerinde durduğu gibi kitlelerin fikirleri değişmeye başlamıştı artık (Lebon, 1974: 144).

Rusya'nın İstanbul ve boğazlar üzerindeki hayali gerçekleşmedi. Çanakkale Zaferi Rusya'da rejimin kökten değişmesine yol açtı...Çanakkale üzerine araştırmaları olan tarihçi, araştırmacı-yazar Mehmet Niyazi Özdemir "Çanakkale zaferinin sonuçları, etkileri halâ devam ediyor ve etmeye de devam edecektir" diyor.

İtilaf Devletleri, bilhassa İngiliz ve Fransızlar Türklerle savaşmanın kendi sömürgeleri ile savaşmak gibi olmadığını 300 bine yakın telefata vererek anladılar (Kıvırcık, 2008: 123). Bundan sonra ise doğrudan bir harp yerine (propaganda başta olmak üzere) değişik yöntemlerle faaliyetlerini sürdürmektedirler.

"From'a göre insan özgürlüğünü ancak kendini gerçekleştirerek ve kendisi olarak elde edebilir. Buradaki kendini gerçekleştirme de sadece insanın düşünce etkinliğiyle değil, tüm kişiliğini gerçekleştirme, coşkusal ve zihinsel potansiyellerini etkin bir şekilde çalıştırmasıyla tamamlanır" (Ayten, 2006: 75). Türk milleti Çanakkale de kendini gerçekleştirmeyi başarmıştır. Çanakkale savaşları Türk milletine şerefini, kendine güveni, bir millet olmayı ve modern Türkiye'yi kuran zihniyet ve kadroları kazandırdı. Bu savaş en yoksul en çaresiz dönemlerde bile Türk milletinin çok önemli başarılar kazanabileceğini göstermiş, kendine öz güvenini kazandırmıştır.

Batılılar Çanakkale Savaşı'nın centilmenler savaşı olduğunu söylerler. Bu ifade yalnızca Türk askeri için doğrudur. Çünkü İtilaf devletleri savaş kurallarını çiğneyerek kitle imha silahları kullanmışlardır (Kıvırcık, 2008: 128).

"25 Nisan 1915 günü Conkbayırı'nda Türklerle korkunç siper savaşları oluyor. Siperler arasında 8-10 metre mesafe var. Süngü hücumundan sonra savaşa ara verildi. Askerler siperlerine çekildi. Yaralılar ve ölümler toplanıyor.

İki siper arasında açıkta ve bir bacağı kopmak üzere olan İngiliz yüzbaşısı avazı çıktığı kadar bağırıyor, ağlıyor, kurtarın diye yalvarıyordu. Ancak hiçbir siperden, kimse çıkıp yardım edemiyordu. Çünkü en küçük bir kıpırdanışta yüzlerce kurşun yağıyordu. Bu sırada akıl almaz bir olay oldu. Türk siperlerinden beyaz bir bayrak sallandı. Arkasından aslan yapılı bir Türk askeri, silahsız olarak siperden çıktı. Hepimiz donup kaldık. Kimse nefes alamıyor, ona bakıyorduk. Asker yavaş adımlarla yürüyor, siperdekiler nişan almış bekliyordu. Asker yaralı İngiliz subayını okşar gibi yerden kucakladı, kolunu omzuna attı ve bizim siperlere doğru yürümeye başladı. Yaralıyı usulce yere bırakıp geldiği gibi kendi siperlerine döndü. Teşekkür bile edemedik. Günlerce bu Türk askerinin cesareti, yiğitliği, kahramanlığı ve insan sevgisi konuşuldu. Dünyanın en yürekli ve kahraman askeri Mehmetçiğe derin sevgi ve saygılar...” (Üsteğ. Casey).

“57. Alay komutanı Şefik Bey alayındaki son taburuna da taarruza hazır olması emrini verir. Ertesi gün bir ölüm-kalım savaşı verilecektir, tabur yarınki ölüm kalım savaşına hazırlanmaktadır. Hücuma geçecek olan taburu, sabahın erken saatlerinde teftişe gelen alay komutanı; Bombasirtı’nın güney eteklerinden aşağıya baktığında çok garip bir manzarayla karşılaşır. Arazi beyaz bir örtüyle örtülmüştür. Merak içinde tabur komutanını yanına çağırır: Aşağıda görülen beyazlıklar nedir? Tabur komutanı cevap verir: “Efendim, onlar az sonra emriniz gereği taarruza geçecek olan askerlerimizin iç çamaşırlarıdır”. Bu cevap alay komutanını çok duygulandırır. Türk askerleri olacakları tahmin ettikleri için ve Allah’ın karşısına temiz çamaşırlarıyla çıkmak amacıyla, gecedен çamaşırlarını yıkamışlar ve dualarını ediyordular. “Dua, insanın görünmez bir varlıkla, mevcudatın yaratıcısıyla, hepimizin kurtarıcısı ve koruyucusuyla fikren ve hissen ilişkiye geçmek için yapılan gayreti temsil eder... Dua yeri neresi olursa olsun, Allah yalnız iç huzuruna kavuşan insanlara karşılık verir, onunla konuşur. İç huzuru bazen bedensel ve psikolojik durumumuza ve içinde bulunduğumuz muhite bağlıdır” (Carrel, 2001: 37, 43). Birey Allah’tan çevresini saran zorluklara, kendisini tehdit eden tehlikelere, kazalara belalara, afet ve musibetlere karşı korunmasını ve kendisinin bu zorluklara, engellere karşı koymak, başarılı işler yapmak için yardımını, kuvvet ve kudret ihsan etmesini bekler (Peker, 2008: 124-5). Ancak o gün 57. Alay Mehmetçiklerinin duaları hiçbir dünyalık istek ve arzu içermiyordu, çünkü hepsi şahadet şerbetini içeceklerini biliyorlardı ve bunun için de Allah’ın karşısına temiz elbiselerle çıkmaya hazırlanıyorlardı.

Peygamberimiz (S.A.V) ‘Şehit, mazhar olduğu ikramlar sebebiyle yer-yüzüne dönüp on kere şehit olmayı temenni eder’ (Kütüb-ü Sitte: 900) buyurmaktadır. İngiliz askerleri, kendilerini hayrete düşüren manzarayı ‘Alçı

tepe'de açan bahar çiçeklerini gördük, ancak bir türlü o tepeyi ele geçiremedik' diye hatıralarında belirtmişlerdi”.

Çanakkale'de düşman teknoloji ve silah üstünlüğüne sahipti. Osmanlı Devleti epey bir zamandan beri sanayi ve teknolojiye geri kaldığı için harp silahlarını dışarıdan almak zorunda kalıyordu. Ancak gerekli teçhizatın alımı sırasında zaman-zaman aksamalar oluyordu. Nitekim savaş öncesinde İngiltere'ye parası peşin ödenerek yaptırılan Sultan Osman ve Reşadiye zırhlıları İngiltere hükümeti tarafından teslim edilmemiş ve savaş sırasında Osmanlı Devleti'nin aleyhinde kullanılmıştır. Çanakkale de kullanılan düşman toplarının menzili 25.000 metreyi geçerken Osmanlı'nın Almanya'dan aldığı 'Grup' toplarının en uzun menzilli olanı 17.000 metreyi geçemiyordu (Kocabaş, 2009: 143; Özakman, 2008: 23). Osmanlı'nın bilimde ve ekonomide gerilemesi, sanayi ve teknolojiye dışarıya muhtaç olması ve bizzat kendi fabrikalarında daha uzun menzilli harp araç ve gereçlerini üretememesi, kendisini paylaşmak isteyen devletleri ümitlendirdi. Osmanlı'nın içine düştüğü bu durumun yaşanan gerileme sürecinin bir sonucu oluşunu düşünmek mümkündür.

Bilincin merkezi 'ego' dur. Herhangi bir nesne egoya ulaşmaya uygun değilse ve egoya bağlayacak bir bağlantı yoksa bilincin dışında kalmaktadır. Bir nesnenin bilinç kapsamına alınıp alınmayacağını ego belirlemektedir. Bu belirleme sürecinde ise bireyin baskın kişilik yapısı rol oynamaktadır. Güçlü bir tecrübenin bilinçli hale gelmesi, zayıf bir tecrübeye göre daha kolay gerçekleşir (Hall, 1973: 35). Nitekim 'sanayi ve teknoloji' epey bir zamandan beri Osmanlı için dominant bir faktör olarak görülmediğinden sanayi ve teknolojiye geri kalınmıştı. İstanbul'u kendi imal ettiği toplarla feth eden Osmanlı, ne oldu da 20. Yüzyıla geldiğinde bu hallere düşmüştü. Kısaca teknolojik üstünlük açık-ara düşmana aitti. Hal bu ki Allah (el-ENFÂL: 60) *“Düşmanlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihad için bağlanıp beslenen atlar (binitler) hazırlayın...”* buyuruyordu.

Yine Çanakkale savaşlarının yapıldığı en ateşli günleriydi, Müderris Rasih Efendi'nin torunu Hasan Şakir, Askerlik Şube'sine giderek Çanakkale'ye gönüllü yazılır. Müderris Rasih Efendi'nin oğlu Dömeke'de şehit olmuş, şimdi sıra torununa gelmişti. Rasih Efendi'nin hanımı ve gelini de daha önce vefat ettiği için, elde avuçta bir tek torunu Hasan Şakir kalmıştı. Ama ona nasıl “gitme!” diyebilirdi. Torununa gitme deseydi, öğrencilerine “Gidin vatanın imdadına yetişin” diyebilir miydi? Çünkü Allah (*es-SAFF:11*)

تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“Allah’a ve Resûlüne inanır, mallarımızla ve canlarımızla Allah yolunda cihad edersiniz. Eğer bilerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır” buyurmaktadır.

Hasan Şakir’e asker elbisesi nasıl da yakışmıştı ama!.. Kışlaya sevk edilmek üzere arabaya bindiğinde arkadaşlarının arasından dedesine niçin öyle mahsun-mahsun bakmıştı? Müderris Rasih Efendi nasıl duygulanmıştı? Dünyada bir tek torunu kalmıştı!.. Bu hüznü ruh haliyle derse nasıl girecekti? Torununun arkadaşlarını görünce duygularına nasıl hakîm olacaktı? Ne var ki ders başlamak üzereydi; bastonuna dayanarak yürüdü... Ayakta ders verecek dermanı kalmadığı için oturdu.

Öğrencilerine: Hassasiyetimi bağışlayın evlatlarım. Dün torunum Hasan Şakir’i askere yolladım. O, gönüllü yazılmıştı zaten. Ona “gitme!” diyebilir miydim? Nasıl gitmezdi? Vatan en kara gününde evlatlarından vefa bekliyor, fedakârlık istiyor. İşgal altındaki milletimizin durumunu bir düşünün!... *“Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: “Cihad a çağırıldığınız zaman cihad a koşun”* Gözyaşlarını tutamıyordu *“haysiyetsizce yaşamaktansa, şerefiyle ölmek daha iyidir”* diye seslendi (Niyazi, 2010: 23).

Hasan Şakir’in en yakın arkadaşı Yusuf’un kitaplarını toplayıp sınıftan çıkması bir işaretti sanki. Nevzat, Sabri, Mehmet ve diğerleri de onu takip ettiler. Müderris Rasih Efendi’nin heyecanı doruk noktasına varmıştı; soluğu daralıyor tir-tir titriyordu. “İçinde bulunduğumuz sıradan bir savaş değil. Çekileceğimiz yer kalmadı. Ya yok olacağız, ya da şerefimizle yaşayacağız. Düşmanlar en güçlü, en modern silahlarıyla saldırıyorlar! Onlara canımızla, kanımızla karşı koyacağız, vatan sevgisi imandandır!”.. bir ara gözlerinin karardığını zannetti. Yoksa yanlış mı görüyordu? Çünkü sınıf bom-boştu! Ne zaman boşalmıştı?..

Birtakım kutsal amaçları harekete geçiren unsurlar inanç sahibi olmak, birlik olmak, kendini adamak ve nefsinden feragat etmek gibi duygular taşır (Hoffer, 1995: 24; Carrel, 1978, 60). İnsan genel olarak kendi varlığını korumaya çalışır. Her fert nasıl kendi varlığını koruyarak İzzet-i nefis (hub-u nefis)’ini, kendi şahsına ait olan değerleri koruyarak da şeref ve haysiyet duygusu’nu (Peker, 2008: 105) ortaya koyarsa, Türk milleti de çanakkale’de kendi varlığını ve kendine ait değerleri koruyarak İzzet-i nefis, şeref ve haysiyetini korumuştur. Nitekim Çanakkale’de sadece Müderris Rasih Efendi değil, tüm millet feragat, fedakarlık, İzzet-i nefis, şeref, haysiyet duygusu ve şuurunun gerektirdiği davranışları sergilemiştir.

Sonuç

Maslow’a göre birey ancak sırasıyla fizyolojik, güvenlik, ait olma, sevgi, saygı ihtiyacı doyurulduktan sonra yüksek değerlerin yer aldığı kendini gerçekleştirme düzeyine erişebilir (Ayten, 2006: 103). Mehmetçik ise psikolo-

jik açıdan Maslow'un bu sıralamasını alt-üst etmiş yeme, içme, barınma, güvenlik gibi fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasının çok yetersiz kaldığı savaş ortamında kendini gerçekleştirme düzeyinde bir davranış sergilemiştir. O, kutsal değerleri uğruna hayatını feda ederek zaferi kazanmıştır.

Freud'a göre bireyi hayata bağlayan en önemli güdü cinsellik ve saldırganlık güdüleridir. Çanakkale savaşları göstermiştir ki Mehmetçik açısından Freud'un bu görüşleri de yetersiz kalmıştır diyebiliriz. Çünkü Mehmetçiğin mücadelesini cinsellik ve saldırganlık motivleri ile izah etmek mümkün değildir.

Bazı tarihi olayların iyi anlaşılabilmesi, o olayların psikolojik açıdan da incelenmesini gerektirmektedir (Lebon, 1974: 81). Din insanın kendi hayat tarzını, gelecekle ilgili planlarını, diğer insanlarla olan ilişkilerini, kısaca insanın her yönüyle tüm davranışlarını etkileme gücüne sahiptir. Dini hayatın diğer boyutlarını da etkileyen (Hökelekli, 2005: 75) dinin etkileme boyutu (Consequential Dimension) genel olarak 'dini bilgi, tecrübe ve inançlarının bireyin günlük yaşamı üzerine' yaptığı tesirleri içine almaktadır (Glock ve Stark, 1965: 21, akt. Yaparel, 1987: 39). Dini hayat insanın yalnızca iç dünyasında yaşanan bir faaliyet olmayıp dışa yansımalarıyla hareket ve davranışlarda kendini gösterme özelliğine sahiptir. Kısaca din, davranış ve tutumlara etki ederek kendini gösterir (Armaner, 1967: 28; Özbaydar, 1970: 5).

İki yüz elli bine yakın Mehmetçiğin canını verdiği Çanakkale'de dinin, şehitlik, gazilik, vatan savunması ve vatan sevgisi gibi etki boyutuyla kendini gösterdiği düşünülebilir. Asker, cephede gözünü kırpmadan, canını feda ederken halk da var gücüyle ordusunu desteklemiş, tüm bir millet tek yürek, tek yumruk olduğunu göstermiştir. Seyit onbaşı'nın 275 kiloluk top mermisini tek başına kaldırıp namluya sürmesi, erinden komutanına kadar tüm bir alayın şehit olması, Mehmetçiğin üç dakika sonra şehit olacağını bildiği halde cepheye atılması ancak dinin etki boyutu göz önünde bulundurularak izah edilebilir.

Çanakkale'de Mehmetçik düşmanın sadece silah ve teknoloji üstünlüğüne karşı değil aynı zamanda gelişmiş psikolojik propaganda faaliyetlerine karşı da bir zafer kazanmıştır. Çünkü o, düşmanın birtakım yalan haberler yayacağını ve kendisinin bu haberlere itibar etmemesi gerektiğini, dini bir bilgi olarak (Hucurat: 6) bilmektedir. Nitekim savaş boyunca cephelere atılan düşman propaganda bildirilerine Mehmetçik hiç itibar etmemiştir. Mehmetçiğin ruh hali, iman ve moral motivasyonunun, düşmanın gelişmiş teknolojik üstünlüğüne ve gelişmiş propaganda faaliyetlerine karşı elde ettiği zaferde, önemli bir rol oynadığı görülebilir.

KAYNAKÇA

- Avşar, Servet 2004, Birinci Dünya Savaşı'nda İngiliz Propogandası, Kim yay.: Ankara
- Ayten, Ali (2006), **Psikoloji ve Din, Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri**, İz yay.: İstanbul
- Baymur, Feriha (1994), **Genel Psikoloji**, İnkılap Yay.: İstanbul
- Carrel, Alexis (2001), **Dua**, Yağmur Yay.: İstanbul
- Erişirgil, M. Emin (2006), **İslamcı Bir Şairin Romanı MEHMET AKİF ERSOY**, Yayına hazırlayan Prof Dr. Aykut Kazancıgil, Prof Dr. Cem Alper, Nobel Yay.: Ankara
- Fukuyama, Francis (1998), **Güven, Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması**, çev.: A. Buğdaycı, Türkiye İş Bakası Kültür Yay.: Ankara.
- Gürses, İbrahim (2001), **Kölelik ve Özgürlük Arasında Din**, Arasta Yay.: Bursa
- HOFFER, Eric (1995), **Kesin İnançlılar**, çev.: E. Günur, İm Yay.: İstanbul.
- Kıvırcık, Emir (2008), **Cepheye Giden Yol**, GOA Yay.: İstanbul
- Kocabaş, Süleyman 2009, **1915 Çanakkale Savaşları**, Bayrak Yay.: İstanbul
- Lebon, Gustave (1974), **Kitleler Psikoplojisi**, Çev: Selahattin Demirkan, Yağmur yay.: İstanbul
- Lindom, Tage (1997), **Başaklar ve Ayrık Otları, Modernliğin Sahte Kutsalları**, Çev: Ömer Baltık, İnsan Yay.: İstanbul
- Niyazi, Mehmet 2010, **Çanakkale Mahşeri**, Ötüken Yay. İstanbul
- Özakman, Turgut (2008), **Diriliş**, Bilgi Yay.: İstanbul
- Peker, Hüseyin (2008), **Din Psikolojisi**, Çamlıca Yay.: İstanbul
- Selçuk, Mustafa 2005, **Hedef Şehir İstanbul**, Emre Yay.: İstanbul
- Sezen, Abdulvahid (2010), **Üniversite Öğrencilerinin Çanakkale Savaşlarıyla İlgili Bilişsel Algı ve Yorumlama Biçimleri**, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, C. 10, s. 2
- Sinanoğlu, A. Faruk (2012), **Evrensel Düzeyde Uzlaşma ve Hoşgörü Kültürünün İmkânı**, Hikmetyurdu, Düşünce, Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, ISSN: 1308-6944 www.hikmetyurdu.com Ocak-Haziran 2012, Yıl: 5, C: 5, Sayı: 9, ss. 25-35
- Şahinler, Cemil 2008, **Çanakkale Hikâyeleri**, Çağrı Yayınları, İstanbul
- Ulurasba, Ali 2008, **Çanakkale Zaferi**, bk. Yay.: İstanbul
- Vakkasoğlu, Vehbi 2007, **Çanakkale'de Şahlananlar**, Nesil Yay.: İstanbul